

Hunyadi Zsolt:

**Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary,
c.1150-1387**

című

PhD értekezésének nyilvános vitájára

2004. március 11-én, 10^h-kor

kerül sor

a

Közép-Európai Egyetem (CEU)

Műemlék épületének Gellner termében

1051 Budapest, Nádor u. 9.

A doktori bizottság:

Elnök: Kontler László (CEU, Történelem Tanszék)

Tagok: Giles Constable (Institute for Advanced Study, Princeton, USA)

Kőfalvi Tamás (Szegedi Tudományegyetem, Történeti Segédtudományok Tsz.)

Laszlovszky József (CEU, Középkortudományi Tanszék)

Anthony Luttrell (független kutató, Bath, Nagy-Britannia)

Külső opponens:

Michael Gervers (University of Toronto, Kanada)

A disszertáció kézírata megtekinthető az ELTE-CEU Középkortörténeti
Könyvtárában (1088 Budapest, Múzeum krt. 6-8.)

1. A kutatási feladat jelentősége, a dolgozat célkitűzése (témaválasztás)

A kutatás alapvető célja, hogy feltárja a johannita ispotályos- és lovagrend hazai történetét, a rend magyarországi való megjelenésétől – a XII. század közepétől – az Anjou-kor végéig. A kezdőpont nyilvánvaló, hiszen a Rend hazai megjelenésével esik egybe, a záró dátumot pedig az magyarázza, hogy Luxemburgi Zsigmond (1387-1437) uralkodásával számos tekintetben új fejezet kezdődött a rend hazai életében. A hatások jelentős része nemcsak a johannita rendet mint egyházi testületet érintette, hanem mélyreható politikai és társadalomtörténeti változásokat indukált Zsigmond uralkodásának első éveitől.

Napjaink tudományos elvárásai abból a hatalmas hiátusból fakadnak, amely az egyháztörténeti kutatások II. világháborút követő erőteljes visszaesése következtében alakult ki. Természetesen ez a szerzetes-lovagrendekre vonatkozó kutatásokat sem kímélte, amelyet jól jellemez, hogy a templomosokról magyar nyelven, utoljára Patek Ferenc jelentetett meg tudományos monográfiát 1912-ben, míg a johannitákról Reiszig Ede 1925-1928-ban. Néhány tanulmány, illetve népszerűsítő munka napvilágot látott időközben, ezek mögött azonban nem állt új (forrás)kutatás. A horvát történetírás Lelja Dobronić munkáival megpróbált ledolgozni ebből a több évtizedes lemaradásból az 1980-as években, de ez a vállalkozás több szempontból sem mondható teljesen sikeresnek. Egyrészt Dobronić csak a horvát részekre fókuszálta munkáját, azaz, kis túlzással a magyar-szlavón rendtartomány szlavóniai részére, amely csupán az egykori perjelség egyik felét jelentette. Jóllehet nem kétséges, hogy a *preceptoriumok* területi eloszlása, főként a 14. század első harmadától, egyre erőteljesebb preferenciát mutat a Dráván túli területek irányában, ettől még meglehetősen ahistorikus a modern államhatárok szerint vizsgálni a rend középkori történetét. Másrészt a horvát kutató a kigyomlált hibák helyére számos, nem kevésbé aggályos teóriát ültetett, így a megoldásra váró problémák száma nem csökkent számottevően. Ugyanakkor hasonló problémák merültek fel más rendek hazai történetének rekonstruálása során, s bebizonyosodott, hogy a modern tudományos elvárásoknak csak egy módszertanában is megújult, kritikai kutatás képes megfelelni. A korai monográfiákkal (Praytól Reiszigig) nem pusztán az a probléma, hogy a modern tudományos elvárásoknak nem felelnek meg, hiszen számos olyan forráskiadás, illetve tudományos elmélet látott már napvilágot, amelyek kiállták az idő próbáját. Az újragondolást sokkal inkább az indokolja, hogy újabb és újabb források bevonásával, illetve új módszerekkel még pontosabb, egzaktabb, s a nemzetközi kutatások standardjainak megfelelő eredményeket érjünk el idehaza is.

A johanniták hazai történetének feldolgozását illetően Reiszig Ede monográfiájának felülvizsgálatát nem pusztán a megjelenés óta eltelt nyolc évtized indokolja. Egy meglehetősen komoly fogalmi probléma is terheli a kutatást hosszú ideje. Míg a szentföldi és nyugat-európai (latin) források *frater hospitalis*, vagyis ispotályos testvér kifejezéssel illetik a Rend tagjait, addig a magyar, s általában a közép-európai forrásokban rendszeresen feltű-

nik a *crucifer*, azaz keresztes kifejezés, feltehetően a rendi öltözetükön feltűnő kereszt alapján. Pedig szó sem volt keresztes vitézekről, olyannyira nem, hogy pápai rendelkezések tiltották a szerzetes-lovagrendek tagjainak keresztes eskü letételét. A fogalmi probléma számos félreértéshez vezetett, s több rend (antoniták, Szt. Lélek rend, stb.) házai, adminisztratív egységei, birtokai keveredtek össze a különböző feltáró jellegű kutatások során. Részben a fenti jelenségnek, részben pedig az (ön)elnevezés kérdéseit feszegetve az 1970-es évek elején – Boroviczény Károly György jóvoltából –, a források tüzetes vizsgálata alapján derült fény arra, hogy a johanniták mellett egy magyar alapítású ispotályos rend is tevékenykedett a középkori Magyarországon, Szent István szabályozott kanonokjainak (stefaniták) rendje, amelyet egészen addig, és sajnos azóta is, gyakorta összekevertek a johannitákkal. A „kötelező” kételyt követően, a hazai történészek nagy része mára elfogadja a stefaniták létezését és jelentőségüket, pl. a sajátosan magyar hiteleshelyi tevékenységben. Ugyanakkor a kutatók jelentős része nem vonta le a felfedezés konzekvenciáit, azaz, hogy a johannitákkal kapcsolatos ismereteinket (a megtelepedés, jelenlét, hazai tevékenység, szerepvállalás kapcsán) számos esetben módosítani, néha pedig teljesen revideálni kell.

A fentiek alapján – részben éppen Boroviczény Károly György kezdeményezésére – kezdtük el kutatni a johanniták hazai történetét. Az elvégzett doktori kutatás alapját, forrásbázisát a magyar-szlavón rendtartományra vonatkozó okleveles források teljességre törekvő gyűjtése hozta létre. A forráskiadásokban megtalálható okleveleken kívül a Magyar Országos Levéltár (MOL) Mohács előtti állományában lévő kiadatlan anyagot, illetve a jelenleg külföldi gyűjteményekben őrzött forrásokat is összegyűjtöttük, illetve feldolgoztuk. Ennek során többhetes levéltári kutatást végeztünk Zágrábban, Zadarban, Párizsban, Poitiers-ban, Londonban, illetve a forrásgyűjtés egyik legfontosabb lépéseként, a Rend központi levéltárában (Máltai Nemzeti Könyvtár, Valletta; Hill Monastic Manuscript Library (Collegetown, USA)) gyűjthettük össze a magyar-szlavón perjelségre vonatkozó forrásokat. Számokban kifejezve: a kutatás forrásbázisát kb. 1200 oklevél összegyűjtése hozta létre, amelyből 950 dokumentum tartalmaz közvetlen vagy közvetett információkat a johanniták hazai történetére vonatkozóan.

A dolgozat meglehetősen pozitívista célokat tűzött ki maga elé, de a fentiekben ismertetett előzmények megkövetelték a régi imperatívusz szigorú érvényesítését: *ad fontes*. Tudatosan vállalt módszertani álláspontunk, hogy csakis a források elérhető teljességére törekvő kutatás képes olyan alapokat teremteni ebben a helyzetben, amelyekre a további vizsgálatok, szakmai elemzések épülhetnek. Jelen esetben ez a johanniták középkori magyarországi történetének feltárásához az elsődleges források korpuszának kijelölését jelenti. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a rekonstrukció lehetőségei meglehetősen behatároltak. Különösen a nyugati kutatás eredményeit szem előtt tartva kell tudatosítanunk, hogy a magyar-szlavón perjelség történetének több olyan eleme is van, amely nem vizsgálható adekvát módon, sőt, olyanok is előfordulnak, amelyekkel kapcsolatban még ténymeg-

állapításokat sem tehetünk, legfeljebb analógiák segítségével nyújthatunk plauzibilis válaszokat a feltett kérdésekre. Ugyanakkor a vállalkozás jellemzői, illetve a megbízható alap hiánya miatt a bemutatás és az értékelés során az analógiák alkalmazásával óvatosan kell bánni, hiszen azok nem egyszer éppen a regionális jellegzetességeket vagy devianciákat fedik el. A magyarországi forráspusztulás pontos nagyságát valószínűleg sohasem fogjuk megismerni, súlyossága azonban a legtöbb nyugati kutató számára felmérhetetlen: a hatalmas hiátus ugyanis nemcsak a források számában, hanem bizonyos forrástípusok teljes hiányában is tetten érhető.

Ennek ismeretében hangsúlyozandó, hogy bár a disszertáció alapvető célkitűzése a johannita magyar-szlavón perjelség történetének teljességre törekvő vizsgálata a kijelölt időszakban, a rendelkezésünkre álló forrásbázis alapján nem adható kielégítő válasz minden releváns kérdésre. Ugyanakkor a vizsgálat során feltárt eredményeket értékelendő mind a johannita rend egészének, mind pedig a 12-14. századi magyar társadalom bizonyos karakterisztikus jegyeit számba vesszük. Ez a megközelítés mindenképpen szükséges ahhoz, hogy a nemzetközi kutatás, illetve a magyar történetírás legfrissebb eredményeivel szembeíthessük a rekonstruált képet. Ami az elsőt illeti, az utóbbi három évtized a nemzetközi johannita-kutatások nagyon komoly fellendülését hozta magával. A magyar medievisztikát művelők egy jelentős részéhez azonban ezek az új eredmények nem jutottak el, s így nem szerezhettek megfelelő információkat az új kutatási irányokról, újszerű megközelítésekről. Mindez jórészt a nyelvi akadályok, illetve a friss szakirodalomhoz való hozzáférés embert próbáló nehézségeinek következménye. A nemzetközi szakirodalom főbb, kurrens trendjeinek rövid áttekintésével, illetve az egyetemes, illetve regionális rendtörténet kapcsolódási pontjainak megragadásával a disszertáció kísérletet tesz a lemaradás ledolgozására. Ezen túlmenően a dolgozat megpróbálja bemutatni a Rend jellemző tevékenységeit, illetve feltárni a magyar-szlavón perjelség helyi sajátosságait.

A magyar történetírást illetően fontos kiemelni, hogy az utóbbi negyedszázad nagyon komoly előrelépést hozott a medievisztikában általában, és egyes részterületein (pl. társadalomtörténet) különösen. Ma alapvetően másként ítéljük meg pl. az Anjou-kort, különösen is annak első felét, akár a tartományúri hatalom felől, akár a királyi hatalom konszolidációja felől közelítünk. Természetesen az interpretációs eltolódások jórészt a forráskiadásban beállt alapvető változásoknak köszönhető. Ráadásul a szemléletváltás nemcsak a társadalomtörténetben érhető tetten, hanem a gazdaság-, egyház-, illetve kultúrtörténetben, s ez gyakorta egészen más megközelítést követel. Az intézménytörténet (újra)éledése is feltétlenül ide sorolandó, mindenekelőtt a sajátosan magyar intézményrendszerre, a hiteleshelyekre koncentrált kutatások. A fentiek alapján, a rendtörténet és a magyar történelem ismert kereszteződési pontjain – a mérvadó szakirodalom alapján – megpróbáltunk olyan háttérrel rajzolni, amelynek alapján könnyebben meg lehet ítélni a johanniták hazai szerepét/tevékenységét. A jelen dolgozat mindazonáltal nem vállalta magára olyan vitás

kérdések eldöntését, amelyek kívül esnek a jelzett témán, illetve annak időhatárain, még ha meg is próbált hozzájárulni e problémák megoldásához. Arra sem vállalkoztunk, hogy a választott témánkon kívül eső területek hiányzó alap kutatásait elvégezzük, bár jelezni kívántuk, hogy hol van/lehet szükség még jelentős mértékű forrásfeltáráásra.

2. A feldolgozás főbb elvei, a dolgozat szerkezete

A disszertáció szerkezete megpróbál reflektálni a fentiekben ismertetett kutatási helyzetre, illetve problémákra. Ennek alapján a dolgozat hármas célkitűzéssel bír: (1) kialakítja a Rend hazai történetének „gerincét” a Rend adminisztratív egységeinek rekonstrukcióján keresztül; (2) az elvégzett kutatás eredményeit összeveti a nemzetközi kutatás idevágó eredményeivel; (3) olyan témákat mutat be, illetve tesz vizsgálat tárgyává, amelyek a magyar-szlavón perjelség tevékenységéről, szerepéről fontos információkat hordoznak, s lehetőséget adnak „mélységi” vizsgálatokra is. Nem utolsósorban ez utóbbiak azok a témák, amelyek a regionális jellemzők indikátoraiként is működnek, s mint ilyenek későbbi összehasonlító vizsgálatok fontos alapját képezhetik.

A szempontrendszer maradéktalanul megvalósítandó, az 1. FEJEZET a johannitákra vonatkozó nemzetközi és hazai kutatások főbb irányait és eredményeit összegzi. Azon túlmenően, hogy egy doktori disszertáció elengedhetetlen eleme egy ilyen típusú áttekintés, esetünkben különös jelentőséggel bír, hiszen a hazai és külföldi kutatók ritkán rendelkeznek teljes információval a „másik oldal” tudományos eredményeiről. Hasonló állítás fogalmazható meg a johannita rend egészének történetével kapcsolatban is, amelyről a 2. FEJEZET nyújt rövid összefoglalást. Ez nemcsak a későbbi rekonstrukció integráns eleme, de egyúttal lehetőséget kínál az olvasó számára, hogy a modern rendtörténet alapvetéseit megismerhesse, különösen is a Rend szervezeti felépítését. A johannita rendtörténet modern szakirodalmában jártasak feltehetően átlapozzák ezt a részt, de azok haszonnal fogják forgatni, akik eddig – részben – a magyar történetírás által életben tartott, de egyébként többszörösen meghaladott nézetekre voltak kénytelenek hagyatkozni a johanniták története kapcsán. Különösen is vonatkozik ez a félresikerült, sommás, néhány bekezdésnyi összefoglalókra, amelyek olyan téves nézeteket plántáltak el, amelyek kigyomlálása évtizedeket vesz igénybe.

A 3. és 4. FEJEZET a Rend hazai történetét, azaz a magyar-szlavón perjelség történetét tekinti át a 12. század közepétől az 1380-as évekig. Az alfejezetekre tagolt szerkezeti egységek vizsgálat tárgyává teszik a Rend hazai megalapozását, elterjedését, a *preceptoriumok* térbeli eloszlását (térképeken is szemléltetve), a templomosok feloszlásával kialakult helyzetet, valamint a magyar-szlavón perjelség helyi/regionális jellemzőit. Az 5. FEJEZET jórészt prozopográfiai alapokra támaszkodik, s a leginkább nemzetközi része a dolgozatnak. A perjelek, alperjelek és a perjelség egyéb előljáróinak számba vételén keresztül egy

erősen központosított, nemzetközi rend egy tartományát próbáltuk a legmesszebbmenőkig vizsgálni, tekintettel, pl. a horizontális és vertikális mobilitásra. Ezen az úton haladva, a 6. FEJEZET a perjelség adminisztratív egységeinek intézménytörténeti rekonstrukcióját tartalmazza, amely jórészt a *preceptoriumok* személyzetének azonosításán és vizsgálatán alapul. A bemutatás formája egy katalógus, amely a perjelség *preceptoriumainak* mikrohistóriáját is magába foglalja.

Jelentőségüknél fogva két kérdéskört külön fejezetben tárgyaltunk: minthogy a Rend adminisztratív egységeinek legfontosabb funkciója a bevételek előteremtése volt (akár a rászorultak istápolására, akár a hitetlenek elleni harc céljaira), ily módon a perjelség birtokgazdálkodása, illetve jövedelmei önállóan kerültek bemutatásra (7. FEJEZET). Ehhez hasonlóan, a perjelség egyes *preceptoriumainak* részvétele a magánjogi írásbeliségben, illetve a tartomány különböző szerveinek pecséthasználata külön fejezetet kívánt (8. FEJEZET). A disszertáció – jórészt az alábbiakban is ismertetett – konklúziókkal, valamint a dolgozatban idézett művek bibliográfiai adataival zárul. Az olvasást, illetve nézeteink kifejtését megkönnyítendő, több függelékkel csatoltunk a disszertációhoz. Az első a felhasznált források tételes felsorolását tartalmazza (datálás, levéltári jelzet, kibocsátó, fennmaradási forma, kiadás/regeszta helye). A táblázat nem tartalmazza az egyes források teljes kritikai apparátusát, mert ezen a helyen az elsődleges cél nem a teljesség, hanem a visszakereshetőség lehetővé tétele volt különös tekintettel a potenciális olvasók körére. Hasonló célok vezettek egy, a dolgozathoz csatolt *Diplomatarium* elkészítésénél. Az oklevélgyűjtemény elsősorban és eredendően kiadatlan forrásokat tartalmaz(ott), de a disszertáció elkészítése során, bizonyos szempontok alapján tovább bővült. Egyes esetekben olyan oklevelek is helyet kaptak a gyűjteményben, amelyek korábban már publikálásra kerültek, de vagy komoly hibákat tartalmaznak, vagy jelentősebb kihagyásokkal kerültek kiadásra. Néhány esetben olyan dokumentumok is bekerültek ebbe a függelékbe, amelyekhez (feltehetően) nehezen férnek hozzá a dolgozat potenciális olvasói, illetve olyanok is előfordulnak, amelyek beemelését az indokolja, hogy számos hivatkozás történik rájuk az egyes fejezetekben. Mindazonáltal a *Diplomatarium* jelen formájában illusztratív jellegű, hiszen minden alkalommal, ahol erre szükség volt, a hivatkozott forrásrészleteket a disszertáció főszövegébe is beillesztettük.

A 8. FEJEZET integráns részét képezi a függelékek között elhelyezett „katalógus”, amely a johanniták által Magyarországon használt (valamilyen formában fennmaradt) pecsét(kép)eket tartalmazza, összehasonlító anyagokkal együtt. Szintén a dolgozat egyes részeinek megértését szolgálják, illetve helyenként illusztrálják a megfogalmazott állításokat a függelék 4. és 5. részében elhelyezett táblázatok és egyéb információk. A dolgozat egy „helynévtárral” zárul, amelyben a disszertációban előforduló helynevek azonosításával próbáltuk az olvasó dolgát megkönnyíteni.

3. **Eredmények, következtetések, az értekezés főbb megállapításai**

Reményeink szerint az olvasó ezzel a dolgozattal egy modern feldolgozást vesz kézbe a johanniták magyarországi középkori történetéről, amely minden eddiginél teljesebb forrásbázisra támaszkodik: új, részben külföldi levéltárakban fellelhető, részben eddig fel nem használt hazai forrásokat is bevontunk a kutatásba. Álláspontunk szerint ez az egyik legfontosabb hozadéka a dolgozatnak, amely ugyanakkor nem pusztán forrásbővülést jelentett, hanem egyúttal azon források kiemelését is a korpuszból, amelyek nem a johannitákra, hanem más rendekre, például a stefanitákra vonatkoznak. Mint hasonló esetekben, a jelen kutatás kapcsán sem zárható ki, hogy a vizsgált korszakban keletkezett, johannita vonatkozású források lappanganak még akár a MOL állományában, akár külföldi levéltárakban. Bár úgy véljük, hogy újabb források felszínre kerülése a disszertáció alapvető megállapításait nem befolyásolnák jelentősen, bizonyos pontokon fontos többletinformációt hordozhatnak. Az általunk összeállított katalógus ugyanis több olyan *preceptorium*ot is tartalmaz, amelyekről a kutatás korábban nem tudott (Szenta, Udvarhely, Lešnik), s létezésüket mindössze két-három adat igazolja. Tehát néhány, eddig ismeretlen oklevél felbukkanása újabb adminisztratív egységekkel bővítheti a listát. Másrészt előkerülhetnek olyan források is, amelyek a rendtörténet olyan részeire vetnek fényt, amelyek az eddigi során teljesen homályban maradtak, például a liturgia, illetve a beteg- és szegényápolás kapcsán.

A Rend magyar királyságbeli megtelepedését, illetve a magyar-szlavón perjelség kialakulását illetően a korábbi szakirodalomtól, elsősorban Reiszig Ede eredményeitől és értékelésétől számos ponton eltérő álláspontra helyezkedtünk. Ennek oka jórészt a fent említett forrásbázisbeli eltérés, illetve, indirekt módon, a stefanita rend felfedezésének köszönhető, amely gyökeresen átrendezte a rendtörténet alapvonalait. Ily módon Székesfehérvár vezető szerepe (a korábban vélt Esztergommal szemben) sokkal jobban kirajzolódik, s még szembetűnőbb a Rend *preceptorium*ainak területi eloszlásában megfigyelhető aránytalanság. Mindehhez adódik egy fontos módszertani különbség, hogy ti. saját vizsgálatunk során nem a rendházakat, hanem – a nemzetközi gyakorlatot követve – a Rend adminisztratív egységeit, a *preceptorium*okat tekintettük alapegységnek. Amint az a *preceptorium*ok térképeiről is látható, az erdélyi Tordát, illetve a 13. században az Esztergomtól északkeletre található egységeket leszámítva a Rend *preceptorium*ai, illetve birtokai elsősorban a Dunántúlon, Szlavóniában, majd a templomosok feloszlása után a Tengeremelléken feküdtek. Ennek magyarázata meglehetősen összetett. Kiindulópontnak természetesen az Eufrozina-féle adományt kell tekintenünk, amelyet 1193-ban III. Béla erősített meg, s a térképre pillantva nem igényel további magyarázatot a birtokok, illetve *preceptorium*ok dunántúli sűrűsége. A következő, nagyobb súllyal bíró királyi adományt 1238-ban kapta a magyar perjelség, s bár ezen birtokok az ország különböző pontjaira lokalizálhatók, hosszú távon elsősorban a szlavóniaiakról rendelkezünk információval. Természetesen több objektív,

azaz a Rend történetétől független okkal is magyarázhatjuk a kialakult helyzetet. Főként Nyugat-Magyarország fejlettebb voltát, a magasabb népsűrűségét, illetve a korábban megjelenő pénzkereskedelmet említhetjük, amely paraméterek befolyásolhatták az első adományok (helyének) kiválasztásának szempontjait. Ugyanakkor ezek önmagukban még nem nyújtanak elégséges magyarázatot arra, hogy ez az helyzet miért maradt változatlan hosszú időn keresztül.

A megoldás, véleményünk szerint, a johanniták céljaiban, törekvéseiben, illetve a helyi sajátosságokban, ti. a magyar társadalom jellemzői között keresendő. Egyrészt a dolgozatban abból indultunk ki, hogy az európai perjelségek *preceptorium*ainak legfontosabb feladata a szentföldi utánpótlás (emberutánpótlás és egyéb pénzügyi szükségletek) kitermelése volt. Éppen ezért volt fontos a Rend számára, hogy birtokaikat a legjövedelmezőbb módon kezeljék, s ennek komoly ellensége volt vagy lehetett a magyarországi szórt birtokrendszer. Az egymástól nagy távolságokra elhelyezkedő birtokok kezelése komoly szervezőmunkát igényelt, s csökkentette a fel nem élt javak mennyiségét, azaz a Rend központjába elküldhető, nélkülözhető bevételeket. Ráadásul a *preceptorium*ok a rendi javak kezelésére szerveződtek meg (illetve át), ily módon, ha az ország más pontjain is nagyobb mennyiségű birtokot kaptak volna, feltehetően újabb adminisztratív egységeket hozott volna létre a perjelség. A térképeken nyomon követhető változások azonban arra utalnak, hogy a két fontosabb királyi adomány jelölte ki a Rend jelenlétét a magyar királyságban. Ennek hátterében pedig nemcsak a régióban jellemző jelentős uralkodói támogatás állt, hanem a magánadományok – részben a nyugat-európaiaktól eltérő magyar öröklési rendből következő – elmaradása is. Ennek abban a tekintetben is komoly jelentősége van, hogy a magánadományokat sokkal nehezebb volt „irányítani”, mint az uralkodókat, hiszen az előbbieket csak ott adhatták, ahol a nemzetségnek birtokai voltak, s ráadásul a nemzetség tagjainak hozzá is kellett járulnia az adományhoz, azaz az adott birtok elidegenítéséhez.

A királyi adományok meghatározó volta, illetve a magán-adakozókedv hiánya ugyanakkor egy másik kérdéskörre is átvezet, hiszen, mint más rendek esetében, egyéb szempontok is motivál(hat)ták a Rend felé irányuló támogatást. Ennek megnyilvánulása lehetett a pusztai adomány, pl. lélekváltság formájában, vagy akár a Rendbe történő belépéskor tett adomány, amelynek akár *ad hoc*, akár – a johanniták esetében – intézményesült formája is lehetett (*elemosina*). A kutatás eredményei, a perjelség eddig legteljesebb archontológiájának adatai azonban azt mutatják, hogy a magyar-szlavón rendtartomány előjárói a vizsgált időszak végéig, néhány kivételtől eltekintve idegen származásúak voltak (ld. 5. FEJEZET). Hasonló mondható el az egyes *preceptorium*ok előjáróiról is, azzal a különbséggel, hogy a helyi származású rendtagok aránya valamivel korábban, a 14. század közepén kezdett el emelkedni. Az alacsonyabb rangú, illetve az adott adminisztratív egységben méltóságot nem viselő rendtagokról nem túl sok ismerettel rendelkezünk, mert csak meglehetősen későn (az 1340-es évektől) jelentek meg a rendelkezésünkre álló forrásokban, s szinte

kizárólag keresztnévvel szerepelnek, így közelebbről nem azonosítható a származásuk, jóllehet helybélieket sejtünk a nevek mögött. Így kénytelenek vagyunk azt a következtetést levonni, hogy a magyar társadalomba történő integráció lassan haladt, s meglehetősen hosszú időn keresztül a magyar-szlavón perjelség konventjeiben jórészt külföldieket találunk, ami részben megokolja a helybeliek adakozókedvének lanyha voltát. Persze csak részben, mert a nagyon hasonló státuszúak örvendő templomosok esetében több, illetve jelentősebb magánadomány mutatható ki, jóllehet még kevésbé integrálódtak a magyar társadalomba, mint a johanniták. Ami az utóbbiakat illeti, sajátos módon, mire a johanniták betagozódtak mind a magyar egyházba, mind a társadalomba, addigra a szerzetes-lovagrendek dicsfénye erősen – jórészt a Szentföld elvesztése okán – megkopott, s a részükre tett adományok erősen megcsappantak.

A 14. századi Magyarországon azonban nem pusztán beérésnek lehetünk tanúi, a Rendben megjelenő helybélieket illetően. Sokkal inkább arra kell gondolnunk, hogy a lovagi kultúra hazai térnyerése érhető tetten a helyi származásúak megjelenésében. Az a tény, hogy a 14. század közepétől, második felétől rendre megjelennek az előkelő származású rendtagok, illetve patrónusok (pl. Roholczi Tót Lóköcs, Zudar Sándor, Bwbek Imre) a magyar perjelségben részben arra utal, hogy ekkorra már jelentőséggel bírt, ha valaki egy lovagrend soraiba lépett. Persze csak részben, mert nem hallgatható el az a tény sem, hogy ebben az időben a Rend – hol Rodoszon, hol pedig Avignonban székelő – központi vezetése nagyon szigorú belépési korlátokat emelt a túlnépesedő, s így jövedelmeit jórészt felélt *preceptorium*okban. Ily módon nyomós érv, pl. előkelő társadalmi státusz (és feltehetően komoly belépési pénz) szükségeltetett a rendi habitus felöltéséhez. Annál is inkább, mert a Rend, de legalábbis a vezérkar presztízse is folyamatosan emelkedett, s a perjelség vezetője, a vránai perjel a 14. század második felétől az ország prelátusai közé számított. Nehéz pontos következtetéseket megfogalmazni, hogy az idegen származású perjelek ebből mennyit és hogyan érzékeltek (pl. Baudoin Cornuti rendre feltűnt Lajos környezetében), de az bizonyos, hogy az ambíciózus Palisnai János pontosan tisztában volt a státusz jelentőségével.

Azért is vélhető, hogy a presztízsz növekedése a lovagi kultúra terjedésével volt összefüggésben, mert az elvégzett kutatás eredményei szerint, a közfelfogás által a johannitáknak tulajdonított tevékenységekben nem kifejezetten jeleskedtek. Bár a Rend eredendően a szegények és rászorultak ápolására jött létre, ténylegesen betegápoló tevékenységet folytató johannita ispotályt elvéve találunk a középkori Európában. Így nem meglepő, hogy a magyar-szlavón perjeségben is mindössze két ispotály működése (Székesfehérvár, Sopron) és két, rendi kezelésben lévő fürdő (Esztergom, Győr) mutatható ki, és ez utóbbiak sem rendi alapításúak. Az ispotályok is elsősorban a zárándokok szükségleteit elégíthették ki, ez elhelyezkedésükből is valószínűsíthető, ráadásul a soproni ispotályt a 14. század közepén (hasonlóan sok más európai rendi ispotályhoz hasonlóan) városi kezelésbe adták át.

A Rend másik fontos tevékenysége, a katonai szerepvállalás sem tekinthető igazán markáns jegynek a magyar királyságban megtelepedett rendtagok tevékenységében. Ha nem is feltétlenül a megtelepedés időszakában (1150 körül), de kétségtelen tény, hogy a magyar uralkodók időről időre számítottak a johanniták katonai erejére. Ennek ellenére II. András az ország keleti határainak pogány kunok elleni védelmét a német lovagrendre bízta (1211-1225), és az sem mutatható ki egyértelműen, hogy pontosan milyen szerepet vállaltak a magyarországi johanniták a tatárjárás idején (1241-1242). A sorsdöntő Muhi csatában csak a templomosok jelenléte bizonyítható. IV. Béla menekülése során nagy valószínűséggel az uralkodóval tartottak a johanniták, s a tatárjárást követően kialakított védelmi politikájában fontos szerepet szánt nekik az uralkodó, de ez irányú tervei 1250-re szertefoszlottak. Az elvégzett vizsgálat alapján az sem bizonyítható, hogy a 13. század közepén meginduló várépítési mozgalomban tevékeny részt vállaltak volna a János-lovagok. Mint ahogyan az is csak feltételezés marad, hogy a rozgonyi csatában (1312) az uralkodónak segítséget nyújtó *cruciferek* valóban johanniták voltak. A templomosok felosztatásával azonban stratégiai fontosságú helyeken vetették meg a lábukat a johanniták (pl. Vránán, bár kizárólagos vezető szerepét nem sikerült igazolni), s talán ennek köszönhető, hogy I. Lajos dalmáciai politikájába „belekeveredtek”. A törökellenes harcokból azonban, a vizsgált időszakban, csak közvetve vették ki a részüket, bár ez leginkább Lajos török-politikájának is következménye volt. Sajátos módon a legkézzelfoghatóbb katonai szerepvállalás, először az önvédelemben mutatható ki, hiszen a tartományuraság, majd a Velence elleni háború idején a perjelség komoly veszteségeket szenvedett el. A vizsgált időszak végének (illetve az ezt követő évek) értékelése pedig még problematikusabb, hiszen ekkor már a nemcsak ambiciózus, de lázadó Palisnai (majd néhány évvel később Bwbek Imre is) szembefordult a királyi hatalommal, s a johannita katonai potenciál kvázi magánhadsereg formáját öltötte, s a felkent uralkodó ellen került bevetésre. Ehhez természetesen a nagy egyházszakadás (1378) által kialakított sajátos helyzet is kellett, amely a johannita renden, illetve a magyar-szlavón perjelségen belül is súlyos töréseket hozott létre.

A fentiek alapján joggal merül fel a kérdés, hogyan szolgálták meg mégis az uralkodók bizalmát a johanniták, illetve milyen tevékenységük igazolta jelenlétüket, illetve segítette elő integrációjukat a magyar társadalomba? Ami a kérdés első részét illeti, a kézzelfogható adatoknak meglehetősen híján vagyunk. Elsősorban alkalmankénti diplomáciai tevékenységüket lehet említeni II. András uralkodásától (pl. Rembald de Voczon tevékenységét) egészen Nagy Lajosig (pl. a zárai béke 1358-ban). A konkrét adatokon túl, a Rend nemzetközi voltára, illetve kapcsolatrendszerére gondolhatunk. A magyar-szlavón perjeli méltóságban hosszabb-rövidebb időt eltöltő perjelek szinte folyamatosan úton voltak, a források tanúsága szerint rendszeresen vizitálták a magyar-szlavón perjelséget, s távollétükben elsősorban helytartóik segítségével kezelték a perjelség javait. Ily módon pedig joggal vélhető, hogy elsőrendű kapcsolattartók lehettek akár a Rend vezetése, akár a pápai kúria és Ma-

gyarország között. Másrészt, áttételesen, a Rendnek tett adományokkal a magyar uralkodók mégiscsak a Szentföldet, majd kissé tágabban értelmezve, a hitetlenek elleni harcot támogatták, hiszen az itt megtermelt jövedelem egy részét a perjelség a Rend mindenkori központjába juttatta el, s végső soron a latin kereszténység védelmére fordította. Időnként kétségtelenül jelképesnek tűnik ez a hozzájárulás az összeurópai kiadásokhoz, jelentősége mégis ott mérhető le, amikor Zsigmond uralkodásától kezdve egyre gyakoribbá vált a perjelség üresedésben tartása, s a jövedelmek világi gubernátorok által történő beszedése. A Rend nagymesterének, Philibert de Naillacnak határozott fellépése jelezte – a Rend autonómiájába való beavatkozás elleni tiltakozáson túl –, hogy a hitetlenek elleni harcban minden aranyforintnak helye van.

Ennek a problémának a feszegetése ugyanakkor átvezet egy újabb kérdéskörhöz, hogy ti. mennyire tekinthető marginálisnak, periférikusnak a magyar-szlavón perjelség szerepe a Rend egészében. Természetesen adekvát válasz akkor lenne adható, ha a hasonló helyzetű perjelségek (pl. a lengyel vagy a skandináv területek) átfogó, rögzített paraméterek alapján elvégzett, modern elemzése megtörtént volna. Ennek hiányában csak találgatásokra van lehetőségünk, s ennek kapcsán néhány megjegyzést kell tennünk. Egyrészt a perjelségek által teljesített befizetések nem feltétlenül az adott tartomány jelentőségével, illetve befolyásával állt arányban, hanem, legalábbis elvileg, jövedelmezőségével. Márpedig ebből a szempontból, a fentiek alapján, a magyar perjelség nem volt túl szerencsés helyzetben. De ez a megtelepedéskor még nem volt előre látható, később pedig változtatni nem, legfeljebb kivonulni lehetett volna belőle. Ugyanakkor nem mehetünk el két fontos, a dolgozatban tárgyalt jelenség mellett. Egyrészt a provence-i és itáliai nyelv (*lingua*) folyamatosan vetélkedett a magyar perjelségért, s végül egyfajta rotációs elvet kidolgozva, „váltógazdálkodásban” irányította a tartományt. Ebbe a versengésbe ráadásul a 15. század első harmadától a német nyelv is bekapcsolódott. Ennek kapcsán ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a több évtizedes téves állásponttal szemben a magyar rendtartomány, legalábbis a vizsgált időszakban, nem a német nyelvhez tartozott. Konkrét források híján persze nehéz eldönteni, hogy ez a jelenség a dinasztikus kapcsolatokkal, illetve azok változásával vagy valóban a presztízzsel hozható-e összefüggésbe, esetleg mindkettővel. Ehhez kapcsolható ugyanis egy másik tény, jelesül az 1370-es évek első felében kiéleződött helyzet, amikor szinte versengés alakult ki a magyar-szlavón perjeli címért, hiszen a nagymesteren kívül a pápának és a magyar uralkodónak is volt saját jelöltje a (még meg sem üresedett) posztra. Az aktuális politikai erőviszonyokat jól jellemzi, hogy végül I. Lajos akarata érvényesült a provanszál Raymond de Beaumont kinevezésével.

Továbbra is megválaszolatlan azonban az a kérdés, hogyan integrálódott a Rend a magyar társadalomba. Az elvégzett vizsgálat alapján erre legalább két irányból közelíthetünk. Az első a kézenfekvőbb, bár kevésbé „beszédese” út. A perjelség *preceptoriumai*, más egyházi földesuraságokhoz hasonlóan, egészen „hétköznapi” módon termelőmunkát foly-

tattak birtokaikon: vagy saját szolgálónépeikkel, vagy birtokaik *census*ba adása révén, predialistáikkal hasznosították azokat. E tekintetben talán csak annyiban tértek el a Rend nemzetközi gyakorlatától, hogy nem a preceptorok gyűjtötték össze a megtermelt felesleget, hanem az egy–háromévente megrendezett tartományi káptalanra hívták össze a „*more fidelium predialium nostrorum*” élő bérlőiket. A források tanúsága szerint a magyar társadalom szokásrendszerét követték e tevékenységükben (is), még ha a kondicionális nemesek kiválasztásánál, Bónis György által is észrevételezett módon, nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a Rend iránt tanúsított hűségnek, mint az más egyházi intézmények esetében szokás volt.

A kérdés másik megközelítése a Rend hazai *preceptorium*ainak egy sajátosan magyar intézményrendszerbe, a hiteleshelyi tevékenységbe való bekapcsolódása lehet. A magyar-szlavón perjelség kilenc *preceptoriuma* foglalkozott hosszabb-rövidebb ideig magánjogi ügyletek adminisztrálásával, illetve az ügyek írásba foglalásával, s ezek közül a székesfehérvári országos viszonylatban is jelentős tevékenységet folytatott. Ebből pedig több, fontos következtetés is levonható. Egyrészt a társadalom tagjainak egyfajta bizalma tükröződik abban, hogy (bizonyos) egyházi intézményekhez fordultak magánjogi ügyleteik írásba foglalásáért, különösen, ha nem feltétlenül a földrajzilag legközelebb eső hiteleshelyre esett a felek választása. Hasonlóan vélekedünk az uralkodó, illetve az országos méltóságok kapcsán, amikor bizonyos ügyek kivizsgálásával bízták meg a hiteleshelyeket, a 14. század közepétől, egyre bővülő hatáskörrel. A megbízhatóság kiváltképp felértékelődött a kiválasztás szempontjai között 1351 után, amikor, az általános bizalomvesztést követően, I. Lajos megfosztotta a kisebb hiteleshelyeket oklevél-kibocsátói jogosítványuktól. Ezt követően csak a székesfehérvári és a meglehetősen sajátos helyzetben lévő dubicai konvent működött hiteleshelyként. A nehezen megfogható „bizalom” mellett azonban még legalább három szempont mérlegelendő a hiteleshelyi tevékenység kapcsán. Egyrészt a hiteleshelyi tevékenységben közvetlenül részt vevő személyzetnek mindenképpen tudnia kellett magyarul, mert bár elvileg tolmácsok is segíthették az adott ügyben eljárók munkáját, ez a felkérő felek pénztárcáját terhelte volna, s ez gyakorta költségérzékeny kört jelentett. Másrészt, a helyi nyelv ismeretén túl a magyar szokásjoggal is tisztában kellett lennie a hiteleshelyi személyzetnek, amely számos ponton eltért a római jog bevett tételeitől. Végül, de nem utolsósorban, fontos hangsúlyozni, hogy a perjelség *preceptorium*ai mindenben a magyar hiteleshelyek által kialakított mintákat követték, s nincs kézzelfogható bizonyítéka annak, hogy külföldről esetlegesen magukkal hozott erudíciójukat itt kamatoztatták volna. Annál is inkább, mert a Rendet külföldön szolgálók nem a jogi írásbeliségben játszott szerepükkel vívtak ki megbecsülést, s a magyar perjelséget vizitáló előljárók is közjegyzőket hoztak magukkal időnként. Summázva: a hiteleshelyi tevékenységben játszott szerepük alapján arra következtetünk, hogy (1) már jóval a közvetlen bizonyítékok megjelenése előtt voltak ma-

gyar tagjai a perjelség egyes konventjeinek; (2) a jogi írásbeliséghez köthető tevékenységük közvetítő szerepet játszhatott akár a város (Sopron), akár a megye irányában (Dubica).

A fentiekben összefoglalt vizsgálat minden erőfeszítése ellenére még mindig számos fehér folt maradt a johanniták hazai történetét illetően. Leginkább azért, mert a nehezen felbecsülhető forráspusztulás miatt az összegyűjtött, feltárt és megvizsgált elemek nem alaptak meg összefüggő rendtörténetet, így az több ponton töredékes maradt. A teljesség érzetét az is csökkenti, hogy nem sikerült minden ponton tételesen cáfolni a korábbi téziseket, s ennek alapvetően két oka volt. Egyrészt a disszertáció műfajával nehezen összeegyeztethető, hogy teljesen polémiára épüljön. Márpedig a kutatást életre hívó elképzelés – hogy ti. Reiszig Ede téziseit revideálni kell – odáig „fajult”, azaz olyan sokat kellett korrigálni Reiszig nézetein, hogy végül egyszerűbb volt a vizsgálatot minden elemében újra elvégezni. Másrészt a potenciális olvasóközönség egy jelentős része (az egyébként tájékozott nyugati olvasók) miatt a polémiába számos olyan elemet kellett volna beemelni, amely pusztán a vita (előzményeinek, körülményeinek) megértését szolgálta volna, de tudományos relevanciával nem bír, s a dolgot, a műfaji kereteket felrúgó mértékben felduzzasztotta volna.

Meggyőződésünk, hogy a disszertáció közvetlen eredményein túl számos olyan tényadatot, megállapítást, következtetést tartalmaz a munka, amelyek „értékei” összehasonlító vizsgálatokban való felhasználásuk során teljesezhetnek ki. Mindenekelőtt, a templomosok hazai történetére vonatkozó kutatásokra gondolunk. A közelmúltban elindult ugyan egy doktori kutatás ebben a témában, de a munka sajnos torzóban maradt. Egy sikeresen lefolytatott vizsgálat számos összehasonlításra, illetve bizonyos párhuzamok (hasonlóságok és különbségek) megrajzolására adna lehetőséget, elsősorban a magyar-szlavón perjelség vizsgálata során kialakított álláspont kapcsán. Ehhez hasonlóan, a környező (cseh, osztrák, lengyel) területeken megtelepedett johannitákról készült vizsgálati eredmények összehasonlító elemzése is fontos novumokat hordozhat, s lehetőséget adna értelmezési horizontunk tágítására. Az eddigi kutatások ugyanis világosan utalnak arra, hogy számos közös, regionális jellemző figyelhető meg a vizsgált időszakban. Végül, de nem utolsósorban a szerzetes lovagrendekről kialakított új képet kell összevetni a Magyarországon megtelepedett szerzetesrendek tevékenységéről, szerepéről megrajzolt új kontúrokkal. Reményeink szerint az elvégzett munka, illetve a folytatásra tett erőfeszítések a nem túl távoli jövőben hozzájárulnak ahhoz, hogy a több évtizeden keresztül méltatlanul háttérbe szorított középkori magyar egyháztörténet újra visszakereküljön a történeti stúdiumok palettájára, az őt megillető helyre.

CURRICULUM VITAE

TANULMÁNYOK

- **1991-1996** József Attila Tudományegyetem, Szeged
- Diploma: 1996
Szakok: Magyar nyelv és irodalom, Filozófia, Medievisztika
- **1995-1996** Közép-Európai Egyetem (Budapest), Középkortudomány, MA program
Diploma: 1996
- **1996-1999** Szegedi Tudományegyetem, Medievisztika doktori program
- **1996-2003** Közép-Európai Egyetem (Budapest), Középkortudomány, PhD program

ELNYERT ÖSZTÖNDÍJAK, TÁMOGATÁSOK

- 1995/1996** Közép-Európai Egyetem (Budapest), ösztöndíj az MA programra
- 1996 márciusa** Levéltári kutatás: Archives Nationales, Bibliothèque Nationales Paris, France; Archives Departementales, Poitiers, France (a Közép-Európai Egyetem ösztöndíja)
- 1996-2000** Közép-Európai Egyetem, (Budapest), ösztöndíj a PhD programra (az 1998/1999-es tanévben évhalasztóként)
- 1997 áprilisa** Levéltári kutatás: Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Hrvatski Drzavni arhiv, Zagreb, Croatia; (a Közép-Európai Egyetem ösztöndíja)
- 1998. április-május** Levéltári kutatás: Hill Monastic Manuscript Library, Collegeville, USA (A. A. Heckman Ösztöndíj, USA)
- 2001-2004** Ösztöndíj a johanniták magyarországi történetének kutatására (az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíja)
- 2002. január-március** Levéltári kutatás a johannita központi levéltárban, Valletta, Malta (az NKÖM Klebelsberg Kunó kutatói ösztöndíja)

A DISSZERTÁCIÓ TÉMÁJÁVAL KAPCSOLATOS KONFERENCIA-ELŐADÁSOK

- **1997. augusztus**, Miskolc, 1st International Conference of PhD Students; “*How to Identify a 600 Year-Old Forgery? The Formulas of the Charters of the Székesfehérvár Convent of the Knights of St. John of Jerusalem up to the mid-Fourteenth Century*”
- **1998. június**, Angers (Franciaország), La Noblesse dans les Territoires Angevins aux XIVe et XVe siècles; “*The Knights of St. John and the Hungarian Nobility*”
- **1999. február**, Budapest, Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity: The Military Orders and the Crusades, “*The Knights of St. John in the Medieval Kingdom of Hungary: Houses, Personnel, Particular Activity up to c.1400*”
- **1999. március**, Budapest, Charter Chronology: A Conference on the Dating of Undated Medieval Documents, “*Regularities and Irregularities in the Formulae of the Charters Issued by the Székesfehérvár Convent of the Knights of St. John (1243-1353)*”
- **1999. július**, Szeged, I. Medievisztikai PhD-konferencia, “A johanniták a középkori Magyarországon: az első évtizedek,”

- **1999. július**, Jeruzsálem-Akkon (Izrael), 5th Quadrennial Conference of the Society for the Study of the Crusades and the Latin East, “*The Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary up to end of the Árpád Age (c.1150-1301)*”
- **1999. augusztus**, Kalocsa, XI. Szent István-napok, “*Johannita rendházak és rendtagok a középkori Magyarországon (c.1150–1400)*,”
- **2000. szeptember**, London (Nagy-Britannia), Centre for the Study of the Crusades, 3rd Quadrennial Conference on the Military Orders: Their History and Heritage, “*Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary*”
- **2000. szeptember**, Kecskemét, Millenniumi Egyháztörténeti Konferencia, “*Johanniták a középkori Magyarországon*”
- **2000. október**, Cernon (Franciaország), Premier Colloque International: La Commanderie, institution des ordres militaires dans l’Occident médiéval, “*The Locus Credibilis in Hungarian Hospitaller Commanderies*”
- **2001. július**, Teruel (Spanyolország), Congreso Internacional: Medio siglo de estudios sobre las Cruzadas y las Órdenes militares, 1951-2001, Universidad de Zaragoza, “*The Military Orders in the Medieval Kingdom of Hungary: A Historiographical Approach, 1951-2001*”
- **2002. július**, Leeds (Nagy-Britannia), 8th International Medieval Congress, International Mobility in the Military Orders: “*Hospitaller Officials of Foreign Origin in the Hungarian-Slavonian Priory, Thirteenth-Fourteenth Century*”
- **2003. május**, Budapest, 6th International Congress of Mediterranean Studies Association: The Mediterranean and Central Europe, “*Hospitallers in Hungary and Croatia*”
- **2003. szeptember**, Toruń (Lengyelország), Colloquia Torunensia: Self-image and self-perception of the military orders: “*(Self)Representation: Hospitaller seals in the Hungarian-Slavonian Priory up to c.1400*”

A DISSZERTÁCIÓ TÉMÁJÁBAN KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK

- *A jeruzsálemi Szent János lovagrend regulája*. Documenta Historica, Vol. 26. Szeged: JATE, 1996. [fordítás és kommentár; társszerző: Homonnai Sarolta]
- “How to Identify a 600 Year-Old Forgery? The Formulas of the Charters of the Székesfehérvár Convent of the Knights of St. John of Jerusalem up to the Mid-Fourteenth Century.” In Edit Szőke, ed. *International Conference of PhD Students, Section Proceeding: Humanities*. Miskolc: University of Miskolc, 1997, 87-94.
- “A székesfehérvári johannita konvent hiteleshelyi tevékenysége az Árpád-korban.” In Koszta László, szerk. *Capitulum I. Tanulmányok a középkori magyar egyház történetéből*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1998, 35-67.
- “Regula Hospitalis Sancti Johannis Jerosolomitani. A johannita lovagrend regulája.” In Koszta László, szerk. *Capitulum I. Fejezetek a középkori magyar egyház történetéből*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1998, 171-183. [fordítás és kommentár; társszerző: Homonnai Sarolta]
- “The Knights of St. John and the Hungarian Private Legal Literacy up to the Mid-Fourteenth Century.” In Marcell Sebők and Balázs Nagy, ed. ...*The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways*. Festschrift in Honor of János M. Bak, Budapest: Central European University Press, 1999, 507-519.
- “A johanniták a középkori Magyarországon: az első évtizedek.” In Homonnai Sarolta, Piti Ferenc, Tóth Ildikó, szerk. *Tanulmányok a középkori magyar történelemről*. Az I. Medievalisztikai PhD-konferencia előadásai. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1999, 29-37.

- “...et iugiter famulantibus regi sempiterno... Megjegyzések a fehérvári johannita konvent egy hamis okleveléhez.” *Acta Historica Universitatis Szegediensis* 109 (1999): 39-46.
- “Regularities and Irregularities in the Formulae of the Charters Issued by the Székesfehérvár Convent of the Knights of St. John (1243-1400).” In Michael Gervers, ed. *Dating Undated Medieval Charters*. Woodbridge: The Boydell Press, 2000, 137-149.
- “The Hungarian Nobility and the Knights of St John.” In Noël Coulet et Jean-Michel Matz, dir. *La noblesse dans le territoires angevins à la fin du Moyen Âge*. Collection de l’École française de Rome, 275, Rome: L’École française de Rome, 2000, 607-618.
- “Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary: Houses, Personnel, and a Particular Activity up to 1400.” In Zsolt Hunyadi and József Laszlovszky, ed. *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*. Budapest: CEU Department of Medieval Studies, 2001, 253-268.
- “Cruciferi domus hospitalis per Hungariam et Sclavoniam... A johanniták Magyarországon a 14. század végéig.” *Aetas* 17:4 (2002): 52-76.
- “Adalékok a johannita magyar-szlavón (vránai) perjelségre kirótt rendi adók kérdéséhez.” *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 116 (2002): 31-49.
- “The *Locus Credibilis* in Hungarian Hospitaller Commanderies” In Anthony Luttrell, Léon Pressouyre, dir. *La Commanderie: institution des ordres militaires dans l’Occident médiéval*, Paris: Comité des travaux historiques et scientifiques, 2002, 285-296.
- “*Milites Christi* in the Medieval Kingdom of Hungary: a Historiographical Overview.” *Chronica* 3 (2003): 50-57.
- “Hospitaller Officials of Foreign Origin in the Hungarian-Slavonian Priory: Thirteenth-Fourteenth century.” In Helen J. Nicholson and Jochen Burgdorf, ed. *International Mobility in the Military Orders (Twelfth-Fifteenth Centuries)*. Cardiff: University of Wales Press, 2004. (megjelenés alatt)
- “Hospitaller Commanderies in the Kingdom of Hungary (c.1150-c.1330).” In William Zajac, ed. *The Military Orders: History and Heritage*. Vol. 3. Aldershot: Ashgate, 2004. (megjelenés alatt)

EGYÉB, A DISSZERTÁCIÓHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK

- *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*, ed. Zsolt Hunyadi and József Laszlovszky. Budapest: CEU Department of Medieval Studies, 2001, pp. 606. (szerkesztés; társszerkesztő: Laszlovszky József)
- “A Bibliography of the Crusades and the Military Orders.” In Zsolt Hunyadi and József Laszlovszky, ed. *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*, Budapest: CEU Department of Medieval Studies, 2001, 501-589.
- “Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary.” *Melitensia* (2002/Summer and Fall), 6-7.